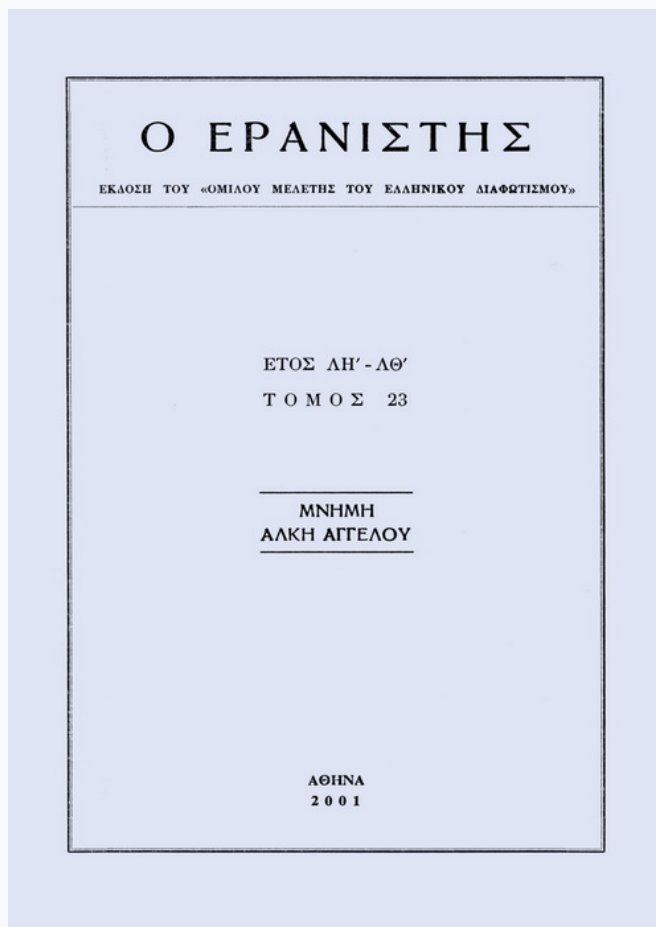

The Gleaner

Vol 23 (2001)

In Memoriam of Alkis Angelou

Άλκης Αγγέλου, 1917-2001

Σπ. Ι. Ασδραχάς

doi: [10.12681/er.151](https://doi.org/10.12681/er.151)

To cite this article:

Ασδραχάς Σ. Ι. (2001). Άλκης Αγγέλου, 1917-2001. *The Gleaner*, 23, 9-14. <https://doi.org/10.12681/er.151>

ΑΛΚΗΣ ΑΓΓΕΛΟΥ, 1917-2001

ΤΟΥ ΑΡΕΣΕ ΝΑ ΘΥΜΙΖΕΙ ΟΤΙ στην έφηβεία και στη νεότητά του υπήρξε αθλητής, όχι τόσο για να πει ότι ο υγιής νοῦς έδρεύει σέ υγιές σῶμα, ὅσο για να εκφράσει μιὰ χαρούμενη κατάφαση στή ζωή και στά έργα της, μιὰ κατάφαση συνήθως άγριωπή και σύγκαιρα καλωσυνάτη. Τά έργα τῆς δικῆς του ζωῆς ἦταν τά νέα έλληνικά γράμματα, ὅπως τά πρωτοκατανόησε στή βαριά σκιά τοῦ Κ. Θ. Δημαρᾶ και τά διακόνησε άργότερα δίπλα σ' αὐτή, σέ άπόσταση άπ' αὐτή, αλλά πάντα σέ συνάντηση μ' αὐτή. Ἦταν επίσης έργα διδακτικά, πρὶν άπό τὸ Πανεπιστήμιο στή Μέση εκπαίδευση, στὸ Ἰθήναιο: ὅσοι τὸν άκουσαν, μιλοῦν για τὴν άμεσότητα τοῦ λόγου του, για τὸ πάθος ποὺ υπαγόρευε αὐτὴ τὴν άμεσότητα. Ἦταν άκόμη έργα διοικητικά και ὀργανωτικά στὸ χῶρο κάθε φορά τῆς παιδείας: στὸ Ἰδρυμα Κρατικῶν Ὑποτροφιῶν, στίς εκδόσεις Ἑρμῆς, τῶν ὁποίων σχεδίασε τά θεματικά πεδία, με ἓνα λόγο τὴν πολιτισμική πολιτική.

Αὐτοβιογραφούμενος, τόνισε ἓνα κοινὸ χαρακτηριστικὸ τῶν συνομηλικῶν ὁμοτέχνων του, τὴν άρχαιομάθεια, αλλά και τὴ θητεία του, στή διάρκεια τῶν σπουδῶν του (1934-1939) στή Φιλοσοφική Σχολή, στὸν Ἰωάννη Συκουτρή: τὸν Κοραή τὸν γνωρίζει μέσω τῆς άρχαίας ελληνικῆς Γραμματείας. Τὸ 1940 διδάσκει στήν Ἰθωνιάδα και άσχολεῖται με τὴ συλλογή ὕλικοῦ άναφερόμενου στή νέα ελληνική Γραμματεία και στὰ πρόσωπά της, ανάμεσα στὰ ὁποῖα ὁ Γόρδιος και ὁ Βούλγαρης ποὺ τὸν άπασχόλησαν άμεσότερα ἢ έμμεσότερα σέ ὅλη του τὴ ζωή. "Όταν στὰ 1943 τὸν καλεῖ ὁ Κ. Θ. Δημαρᾶς ὡς βοηθὸ του για τὴ συγγραφή τῆς Ἱστορίας τῆς Νέας Ἑλληνικῆς Λογοτεχνίας, εἶχε ἤδη, δίπλα στίς προδιαθέσεις του, και τὴ δικὴ του πνευματικὴ και τεκμηριωτικὴ σκευή. "Όλα αὐτὰ τά καταθέτει ὁ ἴδιος, για να άποφανθεῖ ὅτι ἡ «κυρίως επιστημονική δράση» του άρχίζει εκείνη τὴ χρονικὴ στιγμή. Μᾶς διηγοῦνταν επίσης ὅτι στή διάρκεια αὐτῆς τῆς έντατικῆς συνεργασίας, τίς ὥρες τῆς μεσημεριανῆς άνάπαυλας ὁ Μέντοράς του (πλέον) τοῦ πρότεινε πρὸς τέρψη και ὠφέλεια κάποιου κείμενο, συνήθως άπό τὸ πεδίο τοῦ ελληνικοῦ Διαφωτισμοῦ. Δὲν εἶμαι

έτοιμος να κάμω τη βιογραφία του "Άλκη Ἀγγέλου, μάλιστα τὴν πνευματική του βιογραφία: θὰ προσπαθῆσω ἀπλὰ καὶ μόνο νὰ προσκομίσω κάποια θαυμάσια μιᾶς προσωπικῆς μαρτυρίας ἀνολοκλήρωτης.

Ἀναγνώστης τῆς Ἀγγλοελληνικῆς Ἐπιθεώρησης, πρωτοεῖδα ἐκεῖ τὸ ὄνομά του (1954) διαβάζοντας τὴ μελέτη του γιὰ τὴ συνάντηση τῆς νεοελληνικῆς σκέψης μετὰ τὸ Δοκίμιο τοῦ Λώκ. Τὸ 1960 τὸν εἶδα ἀπὸ κοντὰ στὸ γραφεῖο τοῦ Κ. Θ. Δημαρχᾶ στὸ Ι.Κ.Υ.: ἀπὸ τότε οἱ συναντήσεις μας, ἀραιότερες, πυκνότερες, φιλικές, στὸ τέλος, ἀλίμονο, τυχαῖες, μετὰ ἔκαναν νὰ ἰδῶ πόσο καθοριστικοὶ ἦταν οἱ ψυχολογικοὶ ὄροι τῆς διανοητικῆς του πρόβασης. Καὶ πρῶτα ἡ «περιέργεια».

Πρὶν ἀκόμη ἐξοικειωθεῖ μετὰ τὰ γραφτὰ τοῦ Lucien Febvre, εἶχε ἓνα κοινὸ σημεῖο μαζί του, δηλαδὴ τὴν ἀπορία ἂν τὰ πράγματα ἔγιναν ὕπως μᾶς τὰ ἀφηγήθηκαν. Τὸ 1963 μετὰ τὴ διατριβὴ του *Πλάτωνος Τύχαι*, ἔδειχνε ὅτι δὲν ὑπῆρχε οὔτε ἀριστοτελικὴ οὔτε πλατωνικὴ συνέχεια στὴν ἐλληνικὴ Γραμματεία τῆς ἐποχῆς τῆς ὀθωμανικῆς κυριαρχίας: ἡ περιέργεια γιὰ τὸ πῶς «εἶχαν» τὰ πράγματα τὸν ἔφερε στὴν ἀνάγκη τῆς διατύπωσης ἑνὸς προβληματισμοῦ γιὰ τὴν ἔννοια τῆς «ἀπουσίας» καὶ στὴν ἀνάγκη τῆς ιστορικῆς ἐρμηνείας τῆς ἀπουσίας αὐτῆς. Δὲν εἶναι τῆς τωρινῆς στιγμῆς νὰ μετρήσουμε τὸ βαθμὸ καθολικῆς ἐπάρκειας τοῦ προτεινόμενου ἐρμηνευτικοῦ σχήματος: σημασία ἔχει νὰ συνειδητοποιήσουμε τὴ δυνατότητα ποὺ ἀποδέσμευε ἡ διατύπωση τοῦ προβλήματος τῆς ἀπουσίας καὶ ἡ ἐπισήμανση τῶν ἱστορικῶν της ὅρων. "Ὅταν ἀργότερα μετὰ τὸ *Κρυφὸ Σχολεῖο* (1997) χρονολογεῖ μιὰ πρόσφατη μυθολογία, βρίσκεται πάλι στὸν ἴδιο δρόμο, ἀλλὰ ἀπὸ μιὰν ἄλλη ὀπτικὴ γωνία: ποιά στιγμή καὶ γιατί δημιουργοῦνται οἱ μύθοι. Σὲ ὅλες τὶς περιπτώσεις ἡ ἀφειρησία εἶναι κοινὴ καὶ ἂν ἡ πρώτη της ἀφορμὴ εἶναι τὸ θετικιστικὸ παράγγελμα «πῶς ὄντας ἔγιναν τὰ πράγματα», τὸ ἀποτέλεσμα τὴν ὑπερβαίνει γιὰ νὰ ἀναχθεῖ σὲ ἓνα «γιατί τὰ πράγματα τὰ ἔχουν ἀφηγηθεῖ διαφορετικὰ ἀπὸ τὸν τρόπο μετὰ τὸν ὁποῖον ἔγιναν». Τὰ εἰσαγωγικὰ εἶναι δικὰ μου, δὲν προδίδουν ὅμως τὰ δικὰ του ἐρμηνευτικὰ αἰτούμενα. Στὴν ἴδια λογικὴ ἀνήκει καὶ αὐτὸ ποὺ ὀνομάτισε «σπασμωδική» ἔρευνα τοῦ νεοελληνικοῦ πνευματικοῦ πολιτισμοῦ (1953) μετὰ τὴν εὐκαιρία μιᾶς σημείωσης τοῦ Χριστόφορου Φιλιππῶν γιὰ τὸ πρότυπο τοῦ Ἐρωτόκριτου: πρόκειται γιὰ ἓνα γνωστικὸ κεκτημένο ποὺ δὲν ἐνσωματώνεται στὴν ἐθνικὴ αὐτογνωσία, δηλαδὴ γιὰ μιὰ πολιτισμικὴ ἀσυνέχεια καί, κυρίως, γιὰ τοὺς ὅρους τῆς ἀσυνέχειας αὐτῆς. Ἴσως ὅλα αὐτὰ νὰ μὴ τὰ διατυπώνει μετὰ τὴ ρητότητα ἢ τὴν ἀπλουστευτικότητα ποὺ τὰ μεταγράφω, ἀνῆκουν ὅμως σὲ ἓνα τρόπο ἐρευνητικῆς πρόβασης ποὺ ἀπολήγει στὴν ἐπισήμανση τῶν προϋποθέσεων γιὰ τὴ μετάβαση

ση ἀπὸ τὴν εὐρηματικὴν στὴν ἐννοιολόγησιν καὶ ἀπὸ τὴν ἐννοιολόγησιν στὴν ἀπαίτησιν τῆς ἱστορικῆς τῆς συγκεκριμενοποίησης: στὰ τέλη τῆς ζωῆς τοῦ ἀναρωτιέται, πάντα στὴν ἴδια γραμμῇ, γιατί ὁ Βυζάντιος στὰ μέσα τοῦ 19' αἰῶνα ἐπιδίδεται σὲ μιὰ μεγάλη συγγραφὴ τῆς ἱστορίας τῆς Κωνσταντινούπολης. Καὶ ἐδῶ, ὅπως καὶ πρὶν, τὸ ἴδιο ἐρώτημα: γιατί; Μαζὶ μὲ τὸ γιατί καὶ τὸ τί: τί ἦταν οἱ λόγοι τοῦ '21; Αὐτὸ τὸ τί δὲν τὸ περιγράφει μὲ ἐτερόχρονους ὅρους, δὲν μεταφέρει τὴν κοινωνιολογία στὴν ἱστορία, ἀλλὰ δείχνει τοὺς κοινωνικοὺς ὅρους τῆς ἐνσωμάτωσιν τῶν λογίων στὴν ἐπανάστασιν, μὲ δυὸ λόγια τὴν ἱστορικότητα καὶ συνακόλουθα τὰ ὅρια τῆς «ὀργανικότητάς» τους: ὅλα αὐτὰ μέσω τῆς συγχρονικῆς μαρτυρίας καί, προφανῶς, τῆς κατανόησός της.

Ἡ περιέργεια μεταγράφεται σὲ μιὰ ἔκφραση ποῦ δὲν εἶναι δάνειο ἀπὸ τίς ἄλλες κοινωνικὲς ἐπιστῆμες: εἶναι στὸ βῆθος μιὰ βιωματικὴ ἔκφραση, στὸ μέτρο ὅπου ἡ βιωματικότητά τοῦ ἱστορικοῦ εἶναι ἡ κατανόησιν τῶν σημαينوμένων τῆς συγχρονικῆς μαρτυρίας καὶ ἡ μετάστασή τους σὲ μιὰ «κοινή», καλλιεργημένη ἀπὸ ἓνα στοχαστικὸν λόγον ποῦ δὲν ἔχει μερικευθεῖ στὸ γλωσσάρι τῶν καθέκαστα ἐπιστημονικῶν κλάδων. Ὑπόθεσιν ὅσων διακονοῦν τοὺς τελευταίους νὰ μεταγράψουν στὸ δικὸν τους ἔκφραστικὸν καὶ ἐννοιολογικὸν σύστημα ὅ,τι ἀνήκει στὴ στοχαστικὴ κοινὴ καὶ νὰ ἱστοριοποιήσουν τὴ δικήν τους ὀρολογία καὶ φυσικὰ τὰ σημαينوμένα της. Γιὰ ὅλους μας, ἀνάγκη νὰ ξαναστοχασθοῦμε, νὰ ἐπεκτείνουμε μάλιστα ὅ,τι μᾶς ἔδωκε ἡ δικήν του μέθοδος καὶ ὁ δικὸς του τρόπος «διάσωσιν» τῶν πνευματικῶν φαινομένων. Δὲν ἀσχολήθηκε μόνον μὲ ἐκεῖνα ποῦ ἀνήκουν στὸ πεδίου τοῦ ἑλληνικοῦ Διαφωτισμοῦ: τὸν ἀπασχόλησαν ἐπίσης πολλὰ ἀπὸ τίς ἐκφάνσεις τοῦ δημιουργικοῦ, ὅπως θὰ τὸν ὀνομάτιζε, ἑλληνικοῦ πεζοῦ λόγου τοῦ 19' αἰῶνα καὶ ἀκόμη ὁ λαϊκὸς πολιτισμὸς, ὅπως ἐκφράζεται μὲ τὸ λαϊκὸν βιβλίον τῆς τουρκοκρατίας, μὲ τὰ ἀναγνώσματα τῶν προπατόρων μας, καθὼς ἔλεγε ὁ Σπυρίδων Λάμπρος. "Ὅταν ἐκδίδει (1988) τὴν ἑλληνικὴν μετάφρασιν τοῦ Μπερτόλδου, προτάσσει μιὰ μακρὰ εἰσαγωγὴ ποῦ καταλήγει ἄλλοτε ρητὰ καὶ ἄλλοτε ὑπαινικτικὰ στὸ ζήτημα τῆς διαφοροποιημένης πρόσληψης μέσα στὸ χρόνον τῶν λογοτεχνικῶν ἔργων ποῦ ἔχουν μακρὰ ἀντοχή, γιατί ἐκπέμπουν ἓνα πολυεπίπεδο μήνυμα: μᾶς δείχνει ποιὲς ἦταν οἱ προσληπτικὲς ἰκανότητες τῶν ἑλλήνων ἀναγνωστῶν τοῦ ἔργου αὐτοῦ καὶ συγχρόνως μᾶς ἀναγκάζει νὰ σκεφτοῦμε τί διαφορίζει τὴν προσληπτικότητα αὐτὴ ἀπὸ ἐκείνη τῶν ἀρχικῶν του δεκτῶν, εἴτε ἀφορᾷ στὶς ἀνθρωπολογικὲς συνιστώσας τῆς διήγησιν αὐτῆς εἴτε ἀφορᾷ στὶς κοινωνικὲς, στὴν καταξιοτικὴ δηλαδὴ πρόσληψιν, μέσω τοῦ ἀνατρεπτικοῦ χωρικοῦ λόγου, τῆς ὑπαίθρου ἢ στὴν καθυποταγὴν τῆς στὰ πρότυπα

τῆς πόλης μέσω τοῦ κομπορμιστικοῦ λόγου τοῦ Μπερτολδίνου. Θέλω νά πῶ ὅτι οἱ ἐρμηνευτικές προβάσεις τοῦ Ἔλκη Ἀγγέλου, ἀποκαθιστώντας τίς χρονικότητες τῶν φαινομένων, δέν ὀλοκληρώνονται σέ κλειστά σχήματα: ὑπαγορεύουν τήν ἀνατροφοδότησή τους.

Πολλές ἀπό τίς ἐργασίες του δίνουν ἔμφαση στήν ἀποδεικτική ἀξία τοῦ «εὐρήματος» πού φέρνουν στό φῶς, χωρίς νά δίνουν διεξόδο σέ ὅ,τι τὸ εὐρημα συνέλκει, τήν εὐρύτερη δηλαδή συνάφειά του καί τή μέθοδο: ὁ συγγραφέας ἀφήνει στό πεδίο τοῦ ἀνέκφραστου τόν κόσμο τῶν παραστάσεων καί τῶν ἰδεῶν πού τόν πλημμυρίζει, ἀρκούμενος σέ λιτές ἢ ὑπαινικτικές ἀναφορές σ' αὐτόν. Ὁ τρόπος γραφῆς ἀλλάζει ἀργότερα στίς ἀναπτυγμένες εἰσαγωγές πού προτάσσει σέ ὅσα βιβλία ἐπιμελήθηκε ὁ ἴδιος στή σειρά τῆς Νέας Ἑλληνικῆς Βιβλιοθήκης πού διεύθυνε προσωπικά στίς ἐκδόσεις Ἑρμῆς: στίς εἰσαγωγές αὐτές ἡ χαρὰ τῆς γραφῆς συμβαδίζει μέ μιάν ἀνάγκη σύνθεσης πού εἶναι συγχρόνως μιὰ ἀνάγκη πνευματικῆς ἐκφόρτισης, ἀνάγκη δημιουργικῆς γραφῆς.

Ὁ Ἔλκη Ἀγγέλου δοκίμασε μέ ἐπιτυχία τίς δυνάμεις του στό συνδυασμό τῆς εὐρεσης μέ τήν ἐξήγηση: τά πρῶτα χρονολογικῶς δημοσιεύματα τοῦ ἔχουν στό σκληρό τους πυρήνα ἓνα ἀθησαύριστο ὕλικό πού δίνει ἀφορμές ἐνταξῆς στή γενικότερη συνάφειά του καί ἐρμηνείας. Ἀφιερώνεται ἐπίσης στήν ἐκδοση ἐκτεταμένων κειμένων, ὅπως συμβαίνει μέ τίς *Ἐφημερίδες* τοῦ Κοδριᾶ (1963), μιὰ λιτή διπλωματική ἐκδοση (πού σέβεται τή φαναριώτικη παράδοση ὡς πρὸς τήν ἀπόδοση τῶν φθόγγων πού δέν ὑπάρχουν στό ἑλληνικό ἀλφάβητο), ἀλλά συγχρόνως καί μιὰ ἀνάδειξη τῆς ἀξίας τοῦ ἡμερολογίου ὡς τρόπου διάσωσης τῆς καθημερινότητας ἐνός ἀτόμου καί συγχρόνως ὡς τρόπου γραφῆς, μοιρασμένης ἀνάμεσα στό συλλογικό καί στό προσωπικό.

Τὸ πεδίο παρατήρησής του ἐνεῖχε ὡς ἐρμηνευτική προϋπόθεση τὸν συγκριτισμό: ὅ,τι ὠστόσο τὸν ἐνδιέφερε περισσότερο ἦταν ἡ γενικότερη πολιτισμική συνάφεια τῶν ἑλληνικῶν πνευματικῶν φαινομένων σέ συνάρτηση μέ τίς δεκτικότητες τῶν κοινωνιῶν ἀπὸ τίς ὁποῖες ἀνέκυπταν καί ὄχι ἡ ξεκομμένη παρακολούθηση τῶν «τυχῶν» τοῦ ἐνός ἢ τοῦ ἄλλου προσώπου ἢ ἔργου τῆς μιᾶς ἢ τῆς ἄλλης εὐρωπαϊκῆς Γραμματείας στήν ἑλληνική. Οἱ «τύχες» τοῦ Πλάτωνος ἢ, στό ἄλλο ἄκρο, τοῦ Μπερτόλδου, ἀκόμη ἢ διάδοση τοῦ τεκτονισμοῦ στήν ἑλληνική λογιόσυνη καί στὰ ἑλληνικά κοινωνικά μορφώματα, ἦταν κλειδιά γιὰ τήν κατανόηση αὐτῆς ἀκριβῶς τῆς λογιόσυνης καί τῆς κοινωνίας της. Ἡ διδασκαλία του στό Πανεπιστήμιο τῆς Θεσσαλονίκης (1975-1984) τοῦ ἔδωσε τήν ἀφορμή νά ἀναπτύξει ὅσα θέματα ἐνυπῆρχαν σπερματικά στίς συγκριτικές προσβά-

σεις τῶν ἐξειδικευμένων δημοσιεύσεών του καὶ νὰ τὰ ὀργανώσει στὶς συστηματικὲς ἐνόητες πού συγκροτοῦν ἓνα σφαιρικὸ σύστημα μετάδοσης γνώσεων, τὸ ὁποῖο μὲ βραχυλογία καὶ ἀπόσταση διατυπώνει σὲ ἓνα του ἀπείρητο βιογραφικὸ ὑπόμνημα.

Ὁ πλούσιος συγγραφικὸς του ἀμητός, ἐπικεντρωμένος στὴ νεώτερη ἑλληνικὴ παιδεία, ἐκφράζεται μὲ ὅλα τὰ εἶδη τῆς ἱστορικῆς γραφῆς, ἀπὸ τὶς σύντομες ἀνακρινώσεις ἐνὸς εὐρήματος ὡς τὶς συνθετικὲς μονογραφίες, ἀπὸ τὶς βιβλιοκρίσεις ὡς τὸ δοκίμιο. Δυὸ τόμοι, *Τῶν Φώτων* (1988, 1999), συγκεντρώνουν μελετήματά του ἀναφερόμενα στὸν ἑλληνικὸ Διαφωτισμὸ καὶ θὰ ἦταν εὐλογία ἀπαίτηση ἢ παρουσίαση καὶ ἄλλων συναγωγῶν τῶν ἐργασιῶν του καὶ τῆς ἀναλυτικῆς του ἐργογραφίας. Ὁ ἴδιος ἐπανερχόταν στὰ θέματα πού εἶχε ἤδη διαπραγματευθεῖ «ἀναχωνεύοντάς» τα, ὅπως ἔλεγε, ἢ ἐμπλουτίζοντάς τα μὲ συναφῆ μελετήματα. Κάποια ἀπὸ τὰ πρόσωπα τῆς νεοελληνικῆς Γραμματείας, γιὰ παράδειγμα ὁ Κοδρικιάς, ὁ Μοισιόδαξ, ὁ Κοραῆς, ξανάρχονται στὸ συγγραφικὸ καὶ ἐρευνητικὸ προσκήνιο. Ἄλλοτε τὸν βλέπουμε μὲ εὐχάριστη ἐκπλήξη νὰ ξαναγυρίζει στὶς πρῶτες καὶ ἀνεκφραστές του ἔγνοιες: *Ἰγνηλατήσεις τῆς Πολιτικῆς Οἰκονομίας στὸ χῶρο τοῦ Νεοελληνικοῦ Διαφωτισμοῦ* (1993). Πρῶτες ἔγνοιες, γιὰτὶ, ὅπως ἔλεγε, στὸ ξεκίνημά του τὸν εἶχε θέλξει ἢ ἰδέα νὰ ἀσχοληθεῖ μὲ ἓνα εἶδος οἰκονομικῆς γεωγραφίας καὶ ἀνθρωπογεωγραφίας τοῦ νεώτερου ἑλληνισμοῦ. Τὸ 1966, γράφοντας γιὰ τὸν Rouquerville, θὰ μιλήσει γιὰ τὴ «γοητεία τῶν ἀριθμῶν»: εὐτυχῆς ἔκφραση καὶ ἐνδεικτικὴ τῆς ταλάντωσης ἀνάμεσα στὴν ἀναζήτηση τοῦ πραγματικοῦ καὶ στὴν πρόσληψή του, ἀνάμεσα στὸν ἱστορικὸ τοῦ ὕλικου πολιτισμοῦ καὶ στὸν ἱστορικὸ τῶν πνευματικῶν φαινομένων.

Ὅπως ἔλεγα ἀρχίζοντας αὐτὸ τὸ σημείωμα, ὁ Ἄλκης Ἀγγέλου συνοργάνωσε μιὰ ἐκδοτικὴ ἐπιχείρηση μὲ τὸ Γεώργιο καὶ τὴ Λένα Σαββίδη (1969), τὸν Ἑρμῆ, καὶ διαμόρφωσε τὰ θεματικὰ τῆς πεδία. Ἀνάμεσά τους ἡ Νέα Ἑλληνικὴ Βιβλιοθήκη, μιὰ συστηματικὴ παρουσίαση ἀντιπροσωπευτικῶν ἔργων τῆς νεοελληνικῆς Γραμματείας, λογοτεχνικῶν ἀλλὰ καὶ ἔργων τῆς «στοχαστικῆς πεζογραφίας», ὅπως ὀνόμασε τὰ κείμενα μὲ κριτικὲς καὶ θεωρητικὲς ἀξιώσεις. Τὴν ἰδέα τὴν εἶχαν καὶ ἄλλοι παλαιότερα καί, ὡς ἓνα βαθμῶ, τὴν εἶχαν θέσει σὲ ἐφαρμογῆ: ὁ Ἀγγέλου ὅμως μπόρεσε νὰ τὴ συγκροτήσει σὲ ἓνα συνεχῆ καὶ στὸ τέλος νὰ τὴν ταυτίσει μὲ τὸ δικό του τρόπο ἐπικοινωνίας μὲ τὰ κείμενα, νὰ μοιραστεῖ ἀλλιῶς τὸ μήνυμα τοῦ κειμένου μὲ τὸ δικό του ἱστοριοκρατούμενο μήνυμα, μὲ τὴ δική του ἐρμηνευτικὴ μεταγραφή τοῦ κειμένου πού ὑπερακοντίζει τὰ ὅρια τῶν συνηθισμένων κριτικῶν ἀποτιμήσεων. Ἀνάμεσα στὶς ἔγνοιες

του ήταν ή υπόδειξη τῶν δρόμων ἐκείνων πού ὀδηγοῦν σέ μιὰ πρόσληψη τοῦ Ὁραίου μὲ ὄρους ἱστορικούς καὶ ὄχι ἀποκλειστικά σημερινούς. Τὸ ἴδιο ἐκδοτικὸ πρόγραμμα συμπεριέλαβε σύντομα, προσιτὰ καὶ πάντα ἔγκυρα μεταφράσματα πού συντέτιναν μὲ τὸν τρόπο τους στὴ μετάδοση βασικῶν γνώσεων ἀλλὰ καὶ συνάμα θεμελιακῶν γιὰ τὴν ἐδραίωση μιᾶς γενικῆς παιδείας ἐπικεντρωμένης στὴ Λογοτεχνία. Μὲ τὴ διεύθυνση τοῦ Φίλιππου Ἡλιοῦ μιὰ ἄλλη σειρά, τὰ Νεοελληνικὰ Μελετήματα, ἔρχεται νὰ ὀργανώσει σὲ θεματικὲς ἐνότητες τὶς συμβολὲς παλαιότερων καὶ σύγχρονων ἱστορικῶν σὲ ὅλους τοὺς τομεῖς τῆς νέας ἐλληνικῆς ἱστορίας. Μὲ δυὸ λόγια πρόκειται γιὰ ἓνα ἐκδοτικὸ πρόγραμμα πού θέλει νὰ ὀργανώσει σὲ μιὰ σύνθεση τὰ ἐξατομικευμένα, καὶ ἴσως μερικευμένα, παραδείγματα, ὑπακούοντας σ' αὐτὸ πού εὔστοχα ἐπισήμαινε σχετικῶς πρόσφατα ὁ ἐμπνευστῆς του (1999), δηλαδὴ τὴ μετάβαση ἀπὸ τὴν «ὀνομάτων ἐπίσκεψη» στὴν ἐπίσκεψη τῶν πραγμάτων.

ΣΠ. Ι. ΑΣΔΡΑΧΑΣ